

**QUADERNI DI DIRITTO ECCLESIALE 16 (2003) 81-101
KOMENTÁŘ KE KÁNONU**

UŽITEČNÝ ČAS (KÁN. 201 § 2)

G. Paolo Montini

„Užitečným časem se rozumí čas, který osobě, která své právo vykonává nebo se ho domáhá, přísluší tak, že tento čas neběží, pokud o něm neví nebo pokud nemůže jednat.“⁴

Úvod

Vztah mezi časem a právem je velmi intenzivní, tak jako to platí o vztahu mezi časem a jakoukoli věcí či osobou. Čas věci a osoby výrazně poznamenává, i když nedeterminuje jejich podstatu a nepůsobí změnu jejich substance.

Čas je tedy při nabývání práv a při jejich ztrátě rozhodující, jak nás učí instituce předpisů, se všemi předvídanými skutkovými podstatami a projevy – od oblasti substanciální k oblasti procesní, od oblasti majetkové až k oblasti hluboce duchovní.

Přinejmenším z těchto důvodů má počítání času (a to správné počítání) velký význam. Jestliže plynutí času umožňuje nabytí nebo ztratit nějaké právo, měření času potřebného pro získání nebo ztracení tohoto práva je velmi důležité. Takové měření se proto musí dít tak, aby ono samo bylo „podle práva“ (srov. kán. 200). V opačném případě se samotné nabytí či ztráta daného práva může stát předmětem libovůle nebo může vést k pouhým nejistotám, které by převážily nad samotným právem.

V našem krátkém komentáři se budeme zabývat především problematikou řízení, po-

stupů a jednání,² které se dějí v čase, a proto vyžadují stanovení časových lhůt a termínů, což přísluší autoritě (v obecném smyslu je jí zákonodárce Kodexu a zákonů, podle práva je jí pak soudce). Respektovat tyto lhůty a termíny znamená dodržet právo zákonného postupu při řízení, při jednání či při postupu, a v důsledku toho také udržovat naději v dosažení toho, co je účelem jednání nebo účasti v řízení. Opomenout nebo nechat vypršet lhůty a termíny znamená pro subjekt riziko nebo jistotu, že si zamezí účast v pokračování řízení, a tak cíl, o který usiloval, vystaví riziku nebo ho úplně ztratí.

První důležitá poznámka zní tedy následovně: *svědomité respektování termínů je nepostradatelným předpokladem naděje v dosažení toho, oč se řízením žádá*. Nikdy se nesmí podceňovat lhůta či termín s přitažlivým, ale klamným ohledem na nepoměr mezi významností dobra, o které se jedná, a malým, jedno či dvoudenním zpožděním v jednání; kvůli jednodennímu zpoždění lze ztratit všechno, o co se subjekt snaží!

Odtud pramení pozorná snaha uplatňovat následující zásady obezřelosti: uvést své právo co nejdříve do bezpečí tím, že k vlastnímu jednání v řízení se přistoupí ihned, a nenechat

se zaplést nějakou výmluvou či výzvou. Má-li se v započatém jednání nebo řízení přistoupit k určitému úkonu, je třeba vykonat ho hned a nepodlehnout zpoždění. Pokud si subjekt není jistý, že může jednat sám – bez pomoci odborníka, pokud se domnívá, že by mohl existovat jednací prostor pro usmíření nebo pro kompromis (a někdy k dialogu může vyzvat i sama autorita), pokud už není čas rozmyslet se lépe, *doporučuje se, aby se k požadovanému úkonu přistoupilo ve stanoveném čase ad cautelam*: potom bude možné vykonaný úkon – s veškerým potřebným časem a informacemi – doplnit, bude-li to nutné; potom bude možné v jednání pokračovat, bude-li k tomu příležitost a jednací prostor; potom bude možné vzdát se úkonu, který byl vykonán dříve, ale s nedostatkem času pro zralé rozvážení. Mezitím však bude právo subjektu uvedeno do bezpečí.

Užitečný čas – koncept

Z chronologického hlediska plyne čas souvisle a homogenně. Proto v právu – i kanonickém – se řádně a obvykle uplatňuje pojetí času *tempus continuum*: „Souvislým časem se rozumí čas, který nesmí být přerušen“ (kán. 201 § 1).³

Oproti souvislému času (*tempus continuum*), jenž se v právu měří bez jakéhokoli přerušování, stojí v právní oblasti čas užitečný (*tempus utile*).⁴

Sám o sobě oproti souvislému času stojí (i když kánon 201 to neuvádí⁵) také *tempus intermissum* (srov. kán. 395 § 2; 533 § 2; 649 § 1) neboli čas, který se počítá sečtením časových úseků, jež jsou jeden od druhého odděleny (*membratim*). Jako příklad uveďme noviciát (jehož doba trvání je stanovena na

dvanáct měsíců) nebo dovolenou (jejíž doba trvání může být jeden měsíc): není nutné, aby tyto časové úseky byly jednotné čili souvislé od začátku až do konce – podle práva mohou být souvislé nebo přerušené; nutné však je, aby celkový úhrn časových úseků, oddělených jeden od druhého, dal předepsanou nebo požadovanou dobu. Nyní se nebudeme zabývat *tempus intermissum*, protože z pohledu, který nás zajímá, v něm čas plyne souvisle, i když časové úseky se musejí sčítat.

Oproti *tempus continuum* tedy ve vlastním smyslu stojí *tempus utile*. Termínem „užitečný čas“ se má na mysli čas, který nezačíná, přerušuje se a nekončí, když subjekt, v jehož prospěch je tento čas ustanoven, neví, že může nebo že musí jednat, nebo jednat nemůže; na druhé straně užitečný čas začíná a opětovně začíná (po přerušení) plynout od okamžiku, kdy si subjekt, v jehož prospěch je tento čas ustanoven, uvědomí, že může nebo musí jednat, nebo když opět nabude možnosti jednat. K přerušování užitečného času dochází tolikrát, kolik je časových úseků, v nichž subjekt neví nebo nemůže jednat. Lhůta užitečného času je dána celkovým úhrnem časových úseků – vyjma přerušování, v nichž subjekt neví nebo nemůže jednat – které jako jednotka nebo jako celek dávají předepsanou či požadovanou časovou dobu.

Pro větší pochopitelnost uvedeme příklad. Dnes, v pondělí 17. června 2002 ve 20 hodin, je mi oznámen dekret (nebo dopis) diecézního biskupa, jímž je mi zamítnuto dovolení vykonávat moji kněžskou službu v zemi, kde je nedostatek duchovních (srov. kán. 271). Mám deset užitečných dní k tomu, abych se k autorovi dekretu odvolal (srov. kán. 1734 § 2). Pokud by se těchto deset dní počítalo jako *tempus continuum*, vypršela by lhůta pro rekurz

k biskupovi ve čtvrtek 27. června 2002 ve 24 hodin. Pokud se však – jak tomu ve skutečnosti je ustanovením kán. 1734 § 2 („terminum decem dierum utilium“) – tyto dny mají počítat jako *tempus utile* a já mám již dlouhou dobu naplánováno, že následujícího rána, v úterý 18. června 2002 v 6 hodin odjízdim na měsíc ignaciánských exercicií s naprostým oddělením od vnějšího světa, které skončí ve středu 17. července 2002 ve 20 hodin, deset užitečných dní pro mě vyprší v sobotu 27. července 2002 ve 24 hodin. Avšak v případě, že bych od pondělí 22. července do středy 24. července měl naplánován chirurgický zákrok v nemocnici a podstoupil ho, vyprší deset dní pro podání rekurzu proti rozhodnutí biskupa, jež mi bylo oznámeno 17. června 2002, v úterý 30. července 2002 ve 24 hodin.

Jak je vidět, užitečný čas je takový způsob počítání času, aby čas stanovený zákonem nebo soudcem, ve kterém je nutné vykonat určitý úkon, byl skutečně plně k dispozici dotyčné osobě – aby mohla tento úkon připravit, rozhodnout se a přistoupit k němu.

O *tempus utile* ve vlastním smyslu nejde v případě, kdy předpisy Kodexu určitou lhůtu jednoduše podřizují podmínce absence *iustum impedimentum*.⁶ V takovém případě by se totiž lhůta neprodloužila o čas zaplněný *impedimentum*, nýbrž zůstane nedotčena, pokud překážka skončí před vypršením lhůty nebo běží-li lhůta poté, co překážka právě skončila. To platí *a fortiori* tam, kde Kodex jednoduše počítá s existencí důvodu pro odložení splnění.⁷

Existuje pak propadná lhůta – srov. např. kán. 1596 § 3: „assignato eidem brevi ac peremptorio termino“⁸ - která nestojí v opozici ani k *tempus utile*, ani k *tempus continuum*, ani k *tempus intermissum*. „Perempto-

rium“ odkazuje na účinky času, který uplynul, tj. že vypršením lhůty, v níž nebylo nic vykonáno, dochází ke ztrátě práva jednat; „peremptorium“ však nic neříká o způsobu, kterým se tato lhůta počítá, tj. měří se čas, po jehož vypršení nastávají zmíněné účinky. Propadné lhůty jsou tedy dokonale slučitelné s počítáním po způsobu užitečného času.⁹

Rozpoznání případů, v nichž je čas užitečný

Jeden z největších problémů je spojen s rozlišením případů, kdy je čas souvislý a kdy užitečný.¹⁰ Vzhledem k značné rozdílnosti názorů interpretů¹¹ a vzhledem k povaze tohoto příspěvku nebude možné rozlišit pro každý jednotlivý případ uvedený v předpisech, zda čas má být interpretován jako souvislý nebo jako užitečný; v procesní oblasti, která nás zajímá, postačí vzít v úvahu případy, v nichž se autoři shodují na určitých kritériích, která mohou být vodítkem pro interpretaci v jiných, nejistých případech.

Kritérií, která mohou být vodítkem při této obtížné interpretační práci, vyjma objasňujících interpretací *ad modum legis*,¹² je mnoho.¹³

Explicitní zmínky

V některých případech zákonodárce jasně a explicitně uvedl, že čas má být počítán jako užitečný.

V platném Kodexu se jedná o tyto případy:

- kán. 159; 162; 165; 177 § 1; 179 § 1; 182 § 1; 183 § 2 ve věci udělení církevních úřadů;
- kán. 1460 § 3; 1505 § 4; 1599 § 2; 1606; 1630 § 1; 1634 § 2; 1641, 2°; 1668 § 2, ve věci procesního práva;

- kán. 1734 § 2; 1737 § 2, ve věci správních rekurzů;

- kán. 1744 § 1, ve věci zbavení farářů úřadu.

Kromě Kodexu lze pro její časté užití připomenout čl. 123 § 1 konstituce *Pastor bonus*:

„[Nejvyšší soud Apoštolské signatury] soudí mimo jiné rekurzy, podané v propadné lhůtě třiceti užitečných dní [*intra terminum peremptorium triginta dierum utilium*] proti některým správním úkonům dikasterií Římské kurie nebo jimi schváleným“.

V některých případech zákonodárce sám výslovně uvedl, že předpokládaný čas je „souvislý“ – srov. např. kán. 26; 395 § 2; 533 § 2; 649 § 1.

Implicitní zmínky

Autoři většinou uvádějí jen obecné případy, v nichž by čas – jakožto *tempus utile* – nikomu nezpůsobil újmu,¹⁴ nebo v nichž jsou příčinou překážky – jež by vyžadovala označení času jakožto *tempus utile* – ti, v jejichž prospěch má subjekt jednat.

Mimo jiné jurisprudencí poskytuje argumenty pro rozpoznání jiných časových lhůt, které je třeba počítat jako užitečný čas. Jako příklad můžeme uvést následující:

- kán. 700, čili deset dní, do jejichž vypršení je třeba se odvolat proti dekretu o propuštění řeholníka;

- kán. 1633, čili měsíc, do jehož vypršení musí být odvolání provedeno;¹⁵

- kán. 1646, čili lhůty, do jejichž vypršení je možné podat žádost o *restitutio in integrum*;¹⁶

- kán. 1623 a 1625, čili lhůty, do jejichž vypršení je možné uplatnit stížnost na neplatnost.¹⁷

Domněnka?

Převážná část doktríny tvrdí, že v právu existuje domněnka ve prospěch *tempus* 4.¹⁸ Chce tak přispět k vyřešení těch rozmanitých případů, kdy zákonodárce explicitně ani implicitně neuvedl, jak se má požadovaný nebo Kodexem předepsaný čas počítat – zda jako souvislý, nebo jako užitečný. Domněnka (*presumptio iuris*) by v situaci, kdy to není výslovně stanoveno, umožnila přesnou interpretaci počítání lhůty, přičemž opačná interpretace by musela být dokázána, a v případě nepřítomnosti (přesvědčivého) důkazu by byla zamítnuta.

Většina doktríny se domnívá, že *tempus continuum* má tuto *presumptio iuris* na své straně, v důsledku čehož by se v případě, kdy nejsou dána výslovná pravidla, mělo za to, že čas se má počítat jako „souvislý“. Pouze po předložení přesvědčivých důkazů by naopak bylo možno zastávat opačnou interpretaci – to znamená, že lhůta by byla počítána jako užitečný čas.

Důvody, jež hovoří ve prospěch této teze – kromě množství a kompetentnosti autorů, kteří ji zastávají¹⁹ – se týkají jak povahy *tempus continuum* – oproti určité umělosti *tempus utile*;²⁰ dále původu užitečného času, jenž spočívá v umírněnosti;²¹ tak vycházejí z uspořádání dvou odstavců kánonu 201, v nichž je jako první uveden *tempus continuum*; vycházejí také ze (specifických) zmínek *tempus utile* tam, kde to zákonodárce chtěl, a následného uplatnění principu „*Legislator quod voluit dixit, quod noluit tacuit*“. Nehle-

dě na to, že některé předpisy Kodexu by byly nepochopitelné, pokud by se všechny lhůty, jež nejsou blíže specifikovány, počítaly na způsob užitečného času: tak by tomu bylo u kán. 1467 a 1646.²²

Zcela menšinová část doktríny naopak zastává názor, že *praesumptio iuris* je ve prospěch *tempus utile*.²³ Pohnutky k tomu jsou systematické povahy, když se hovoří o ochraně práv osoby v okamžiku, kdy se plynutí času týká ztráty práva nebo když ji způsobuje; ohled je brán však i na důvody pozitivní povahy v místech, kde vyplývá, že sám zákonodárce interpretuje, se svou autoritou, jako užitečný čas (srov. kán. 162) lhůty, které ve svém *locus materiae* nejsou nijak specificky popsány (srov. kán. 158 § 1 a 161).²⁴

Podle mého skromného mínění jsou obě dvě stanoviska neuspokojivá. Mělo by se více přemýšlet o tom, že stojíme-li před určitou *quaestio iuris*, neboli před interpretačním problémem určitého kodexového předpisu, můžeme postrádat jakoukoli *praesumptio iuris* a potřebovat soudit nebo rozhodnout bez pomoci určité *praesumptio* poskytnuté právem. V našem případě „neexistuje žádná norma, díky níž by bylo možné se domnívat, jaký druh času (souvislého nebo užitečného) je třeba užít ve chvíli, kdy to předpis přímo – nebo lépe výslovně neuvádí“.²⁵ Proto každý, kdo bude zastávat ve svůj prospěch či v opozici k jiným souvislost nebo užitečnost času, bude mít povinnost důkazu (srov. kán. 1526 § 1); soudce, který má rozhodnout, to bude moci udělat na základě předložených závěrů a známého principu „*Iura novit Curia*“.²⁶

Je třeba mít na vědomí, že některé lhůty jsou stanoveny soudci, s ohledem na které se určitá domněnka jednoduše jen vyvoze-

ná z Kodexu nejeví zcela patřičnou. V případě lhůt, které stanovují soudci, je samozřejmě výhodou, že v dekretu, jímž je určitá lhůta dána, soudci mohou přímo uvést také způsob, jakým se počítá.

Jurisprudence zejména Nejvyššího soudu Apoštolské signatury

Pojednání o užitečném čase, jak je tomu popravdě u pojednání o jakékoli právní záležitosti, nelze vést jen na čistě doktrinální nebo spekulativní rovině, jednak proto, že skutečnost svými neobvyklostmi představivost samotných autorů překonává, a jednak proto, že jurisprudenc má ve věci interpretace kodexových předpisů svoji vlastní kompetenci.²⁷

V tomto směru se však jurisprudenc Římské roty, alespoň současná, málo trénovala, protože lhůty mají v kauzách týkajících se stavu osob a zvláště v manželských kauzách málo prostoru.²⁸

V nedávné době měl Nejvyšší soud Apoštolské signatury příležitost zabývat se problematikou lhůt a užitečného času v rámci správního sporu pravidelněji.²⁹ Ve správním právu totiž platí, že ještě než se určitý rekurz dostane k církevní autoritě či posléze k Nejvyššímu soudu, věnuje se jeho první prošetření právě dodržení lhůt; nezřídka je rekurz zamítnut *in limine*, to znamená ještě předtím, než se prozkoumá meritum nebo předmět žádosti, protože dodržení lhůt je považováno za předpoklad pro samotné přijetí rekurzu.

Přerušení užitečného času z nevědomosti

Zdá se, že soudní výrok, který se s největší autoritou, přímo a s dostatečnou úplností za-

býval touto problematikou, je konečný dekret *coram* Agustoni ze dne 4. května 1996 v kauze *Suppressionis paroeciae [et reductionis ecclesiae in usum profanum]*.³⁰

Jednalo se o následující skutkovou podstatu: skupina věřících jedné diecéze ve Spojených státech se staví proti rozhodnutí diecézního biskupa zrušit jednu osobní farnost a kostel, do té doby farní, převést k profánnímu, nevhodnému užití. Jejich nesouhlas byl souvislý a trvalý už od prvních indiskrétností a od prvních porad ohledně opatření, ke kterým chtěl biskup přikročit.

Biskupovy dekry byly podepsány 24. července 1992 pro zrušení farnosti a 27. října 1992 pro převedení kostela k profánnímu užití.

Zpráva o těchto opatřeních³¹ byla oznámena biskupským listem, který byl čten při všech mších ve farnosti ve dnech 25. a 26. července 1992.

Věřící se k biskupovi odvolali 12. února 1993 a v odvolání přímo uvedli: „Předkládáme podle kán. 201 § 2 rekurz, protože uplynulo zhruba 6 měsíců ode dne 26. července 1992, kdy nám byl přečten Váš dopis“.

Ve skutečnosti měli biskupovi předložit rekurz do deseti dní. Domnívali se však, že tento krátký čas se má počítat podle kán. 201 § 2, a proto si mysleli, že jsou v předepsané lhůtě, i když fakticky uplynulo asi šest měsíců. Údajně neznali možnost a způsoby rekurzu, a tak se oněch deset dní mělo počítat až od okamžiku, kdy poznání nabyli.

V této situaci všechny instance, na něž se rekurz obracel (diecézní biskup, Kongregace pro klérus, kongres a poté plenární zasedání Apoštolské signatury) žádost zamítly, to znamená odmítly vzít ji v úvahu kvůli tomu, že nebyla dodržena desetidenní lhůta pro rekurz

k biskupovi a protože v daném případě nemohl být uplatněn předpis kánonu 201 § 2.

- Neznalost zákona

Skutečnost, že věřící nezná kanonický zákon, jenž stanoví možnost, způsob a lhůtu pro podání rekurzu, nelze předpokládat: „Ignorantia vel error circa legem [...] non praesumitur“ (kán. 15 § 2). Tuto neznalost je třeba dokázat. A povinnost důkazu přísluší tomu, kdo se neznalosti dovolává za účelem využití předpisu kánonu 201 § 2.

Po pravdě, dekret *coram* Agustoni si nečiní velké iluze ohledně znalosti kanonického práva ze strany „rudes christifideles“, čili prostých věřících. Zejména v této nové a velmi technické oblasti neznalost zákona připouští; stačí, aby byla „verisimilis“ (č. 8)³² k tomu, aby bylo možné uplatnit kán. 201 § 2. Jde o jeden z mnoha případů, v němž právo projevuje péči o ochranu dobré víry.³³

V tomto případě „se neznalost vyplatí“, neboli má příznivé účinky pro toho, kdo je neznalý, a nepříjemné účinky pro církevní autoritu, která může být svědkem i značně protahovaných lhůt pro odvolání se proti vlastnímu úkonu, s nevyhnutelnými nejistotami, které z toho plynou pro oblast pastorační správy a vedení.

Tato situace je nepochybným důsledkem neuskutečněné podpory – na obecné úrovni – znalosti kanonického práva mezi věřícími („neznalost má rovněž své výhody“), avšak je také důsledkem toho, že v Kodexu chybí předpis, podle něhož by každý správní úkon byl doplněn poznámkou o možnosti a způsobu, jak se proti němu odvolat. V této souvislosti se v Kodexu vyjímá kán. 700, jenž pro platnost dekretu o propuštění řeholníka pře-

depisuje, aby obsahoval poučení o tom, že „propouštěný má právo na správní odvolání k příslušnému představenému ve lhůtě deseti dnů od přijetí rozhodnutí“. V soudní oblasti je známa povinnost uvést při zveřejnění způsob, jak je možné podat proti rozsudku opravný prostředek.³⁴ Neexistuje však obecný předpis, který by zavazoval správní autoritu vydávající určitý dekret.

Důvodem takového nedostatku je pravděpodobně skutečnost, že pokud by takovou obecnou poznámku četli adresáti daného úkonu, již často nejsou schopni posoudit význam rekursu a důvody, které ho činí podloženým, mohla by se stát neúměrným podnětem k podávání opravného prostředku proti jakémukoli druhu správního úkonu.

To však nebrání tomu, aby církevní autorita – které leží na srdci, aby se lhůty pro podání rekursu zbytečně a neúměrně neprotahovaly a rovněž aby se neprotahovala nejistota, která by mohla učiněné rozhodnutí zatížit – doplnila v jednotlivém případě dekret či rozhodnutí poznámkou týkající se možnosti a způsobu podání rekursu.

- Absence viny

Neznalost, která umožňuje lhůty prodloužit, „*nullam admittit neglegentiae notam*“ (č. 8).³⁵ Dekret *coram* Agustoni popírá právní průtažné účinky neznalosti, v níž se setrvává z nedbalosti. Věřící proto musí prokázat řádnou, běžnou snaživost:

„Otázka spočívá v tom, zda si věřící od odborníka kanonického práva či od kompetentní autority včas vyžádali informace anebo nikoli. Nutně se totiž vyžaduje patřičná snaživost, protože jinak by propadné užitečné

lhůty (předepsané právem) pro věřící nebyly téměř nikdy (*perraro*) naléhavé a zákony, jež propadné lhůty předepisují, by se snadno staly zbytečnými“ (č. 8).

Požadovaná snaživost vyžaduje pozitivní postoj hledání: církevní autorita nemá povinnost informovat věřící z vlastní iniciativy (*sponte*) o možnosti a způsobu podání rekursu, ani v případě, kdy se po církevní autoritě vyžaduje – například jde-li o administrátora farnosti – připojit se k věřícím v rekursu proti dekretu, jímž biskup farnost ruší. Věřící se v tomto případě musejí stát aktivní stranou:

„Je k podivu a mimo jiné málo věrohodné, že po té, co spor v kanonické oblasti nastal, stěžovatelé se nepřičinili a nevyžádali si (*omiserint exquirere*) s náležitou snaživostí informace o platném právu, buď od odborníka kanonického práva nebo od kompetentní církevní autority. A protože v tomto případě se stěžovatelé obrátili na J. E. biskupa a trvali na zrušení jeho rozhodnutí, mohli a měli se tehdy zeptat – po té, co nešťastně selhal jejich pokus – jak by mohli podle práva nadále postupovat, aby účinně dosáhli toho, oč žádali“ (č. 10).

Rovněž nelze říci, že získat právní informace je obtížné:

„Ostatně laikům, již jsou málo informováni o předpisech Kodexu kanonického práva, jsou dnes k dispozici mnohé prostředky, jak se dotázat a jak získat jejich potřebnou znalost; stačí, když chtějí“ (č. 10).

Úloha zúčastněných tudíž musí být aktivní – aby se vyvarovali zaviněné neznalosti: „vi-

gilantibus iura succurrunt“ (právo vychází na pomoc těm, kdo jsou bdělí); „mora sua cuiuslibet est nociva“ (vlastní zpoždění škodí komukoli: reg. 25, R.J. in VI°).

Snaživost lze těžko měřit, i když často se uvádí její přirovnání k dobrému otci rodiny³⁶ nebo k obezřetnému člověku³⁷. Snad nejvhodnější je odkaz na závažnost věci, jež je předmětem sporu. Větší snaživost lze vyžadovat nebo očekávat tehdy, jde-li se o vlastní kanonický stav či o vlastní povolání, narozdíl od záležitosti týkající se vlastnictví určitého majetku, který není nezbytný. Nelze přehlížet ani postavení dotyčné osoby: jinou snaživost lze očekávat od člověka, který je odborníkem kanonického práva nebo má být i jen vysokoškolské vzdělání, a od osoby nevzdělané a obecně neznalé.

Snaživost s sebou často nebo téměř vždy nese nutnost poradit se s odborníky kanonického práva. Zde se otvírá obtížná kapitola související se vztahy mezi snaživostí stěžovatele, který žádá o radu, a snaživostí odborníka, jenž je o radu žádán. Nehledě na to, že tato kapitola může souviset s právní relevancí neznalosti nebo omylu odborníka a rovněž jeho nemožnosti poskytnout radu.³⁸

- Zákonná povinnost důkazu

Neznalost stejně jako snaživost musejí být dokázány, a tato povinnost připadá tomu, kdo se jich dovolává za účelem prodloužení lhůty.³⁹ Někdy se stalo, že určitý rekurz byl zamítnut *in limine* s ponecháním pravomoci stěžovateli, aby se proti zamítnutí odvolal, a tak prokázal (v propadné lhůtě), že rekurz byl podán v užitečném čase.⁴⁰

Povinnost důkazu musí brát v úvahu objek-

tivní situace, které jsou výmluvnější než pouhá tvrzení zúčastněných, jak jurisprudencce často upozorňuje.

Jurisprudencce Nejvyššího soudu vypracovala některé zásady či negativní judikatury, které stěžovatelé musejí prostřednictvím specifického dokázání opaku překonat, aby prokázali, že v jejich případě má být uplatněn předpis o užitečném čase, protože došlo současně k neznalosti (ve věci rekurzu) a ke snaživosti (ve věci překonání neznalosti). Čím delší a čím protahovanější je čas, který uplynul od okamžiku oznámení napadeného úkonu k okamžiku, kdy došlo k rekurzu, tím je obtížnější prokázat koexistenci neznalosti a snaživosti zúčastněného subjektu.⁴¹ Čím je stěžovatel větším odborníkem v oblasti církevního práva, tím obtížnější je prokázat i pouhou neznalost.⁴²

Bude tak téměř nemožné prokázat neznalost a snaživost, když – jak se bohužel nezřídka stává – se zúčastnění proti církevním opatřením odvolají k občanské (soudní) autoritě:

„(Stěžovatelé) se ve skutečnosti dne 29. září 1992, jistě po poradě s advokátem, odvolali k občanské autoritě – a nerespektovali předpis kán. 1375 – a přitom opomenuli poradit se se znalcem církevního práva“ (dekret *coram* Agustoni, č. 10).

Jako by bylo řečeno: kdo prokázal snaživost poradit se s odborníkem občanského práva o podání opravného prostředku proti rozhodnutí církevní autority u státních úřadů, nemůže současně tvrdit a chtít dokázat, že se – nikoli z nedbalosti – neporadil s odborníkem církevního práva. Kdo prokázal snaživost „ve špatném“ (odvolat se proti církevní autoritě k autoritě občanské je totiž

v tomto případě nezákonně), měl by prokázat alespoň stejnou snaživost „v dobrém“ (tzn. informovat se o způsobu obrany vlastních práv v oblasti kanonického práva).

Stejně tak bude téměř nemožné prokázat neznalost a snaživost tam, kde zúčastnění byli informováni o možnostech a způsobu odvolání částečně. Počátek informace je dostačující k tomu, aby zúčastnění měli povinnost a nutnost dospět k úplné informaci.

V případě, kterým se zabýval dekret *coram* Agustoni, „z dopisu, který stěžovatelé zaslali J. E. kardinálu Ratzingerovi, vyplývá, že přinejmenším ke dni 29. ledna 1993 s jistotou věděli o právu podat hierarchický rekurz na Kongregaci pro klérus. Advokát snaživě namítá, že k tomu datu stěžovatelé o propadlých lhůtách stanovených zákonem nevěděli“ (č. 9). Dekret na tuto námitku odpovídá tím, že pro znalost pravomoci odvolat se „stěžovatelé měli povinnost získat nezbytnou znalost ohledně toho, jak s jistotou podle právních předpisů postupovat“ (č. 10).⁴³

To znamená, že kdo zná *an*, čili že ten, komu přísluší určitá možnost, se musí přičinit k tomu, aby poznal *quomodo*, čili konkrétní způsob, jak s touto pravomocí bezpečně nakládat. „Neznalost lhůty se nepřipouští u toho, kdo ví, že má pravomoc odvolat se; v tomto případě se jedná o nedbalost, nikoli o neznalost“⁴⁴; „je obecně známo, že rekurz je obvykle podroben omezením“.⁴⁵

Stejně tak bude téměř nemožné prokázat neznalost a snaživost tam, kde zúčastněná osoba měla ku pomoci jednoho či více znalců církevního práva. Domněnkou je, že znalec poradí a nasměruje kompetentně a že případná trvající neznalost stěžovatele je zapříčiněna jeho vlastní nedbalostí buď při dotazování se znalce a při poradě s ním nebo při upo-

slechnutí jeho instrukcí.⁴⁶ Avšak i v tomto případě „*praesumptio cedit veritati*“, a strana by mohla prokázat svou neznalost a snaživost při poradě se znalcem, který fakticky – ať zaviněně či nikoli – neposkytl správné či včasné poučení.⁴⁷

Dekret *coram* Agustoni tak nemůže než potvrdit to, co v této kauze prohlásil kongres:

„V daném případě stěžovatelé nijak neprokázali absenci jakékoli nedbalosti. V daném případě se proto nelze dovolávat neznalosti zákona za účelem odůvodnění pozdě podaného rekurzu“ (č. 11).

Na závěr může být užitečné citovat zásadu uvedenou v konečném dekretu *coram* Agustoni:

„Je pravda, že užitečný čas neběží pro toho, kdo opatření nezná nebo nemůže jednat, avšak neznalost zákona neomlouvá. Jistě, je možné, že věřící neznají délku lhůt, v nichž je třeba jednat, avšak to nestačí k tomu, aby chom tvrdili, že mají právo být do této lhůty navráceni. Problém spočívá v tom, zda věřící prokázali minimální snaživost, čili zda se včas dotázali na informace odborníka kanonického práva nebo církevní autority. Pokud tomu tak nebylo, nesou důsledky své nedbalosti“.⁴⁸

Přerušení užitečného času pro nemožnost

Principy, na nichž stojí skutková podstata nemožnosti (fyzické nebo morální)⁴⁹ jednat, jakožto příčiny pro přerušování užitečného času, a tedy pro prodloužení lhůt, se neliší od těch, jež byly stanoveny doktrínou a jurisprudencí ve vztahu k neznalosti.⁵⁰ Pravdou však

je, že v současné době se jurisprudence Nejvyššího soudu případu nemožnosti výrazně nevěnovala.

Za ustálený princip však lze považovat, že – třebaže doktrína uvádí příklady nemožnosti (závažná nemoc, vězení)⁵¹ - koncept nemožnosti jednat je třeba interpretovat ve vztahu ke zcela konkrétní situaci, v níž se subjekt nachází, a ke zcela konkrétnímu právu, jež je třeba uplatnit.⁵² Tak například pobyt stěžovatele v nemocnici automaticky neznamená, že se mu přerušuje užitečný čas pro podání odvolání. Bude třeba vzít konkrétně v úvahu například to, o jakou patologii se jedná, jaké léčení subjekt podstupuje, kde je nemocnice umístěna a jaká je její vnitřní organizace, jakou právní pomoc advokátů a/nebo prokurátorů má subjekt k dispozici.

Stejně tak lze považovat za ustálený princip, že nemožnost jednat způsobená lstí není schopná přerušit užitečný čas lhůty, v níž je třeba podat odvolání. Pomysleme například na adresáta nějakého úkonu, který si úmyslně – za účelem vyhnout se zahájení doby pro podání odvolání nebo za účelem jejího prodloužení – uměle zařídí hospitalizaci v nemocničním zařízení z důvodů vyšetření nebo jen z důvodů čistě preventivních.

Způsob počítání přerušení

Především je nutné vyčistit toto pole od zbytečné komplikace, kterou se někteří autoři pokusili do předpisů o užitečném čase vnést. Jedná se o *tempus paraliter utile*,⁵³ který by nastal v případě, že by se předpisy o užitečném čase uplatnily při zahájení času, zatímco po zahájení by čas plynul po způsobu souvislého času.⁵⁴ Aniž bychom vyloučili abstraktní možnost, že zákonodárce takto uva-

žoval, je třeba mít v platném právu za to, že přerušení vlastní užitečnému času (ve vztahu k subjektu, který nezná nebo nemůže jednat) může být umístěno do jakéhokoli okamžiku časové doby. Pokud je umístěno na počátku (jak tomu obvykle je v případě těch, kdo nevědí, že mohou jednat), rovná se přerušení nenastalému počátku předepsané nebo požadované doby, která tudíž začne plynout ukončením tohoto „počátečního přerušení“.⁵⁵

Při počítání přerušení užitečného času pak vyvstává otázka svátečních dnů. Má se mít za to, že sváteční den, kdy – pro jeho povahu – není možné jednat (advokát nevykonává své povolání, poštovní úřady jsou zavřené pro odeslání případného rekuru, soudní kancelář je zavřena, a proto není možné rekurz podat), způsobuje přerušení užitečného času? Jinými slovy, mají se při počítání užitečného času vynechávat sváteční dny, které do časové doby odpovídající určité lhůtě spadají?

V oblasti kanonického práva, s výjimkou toho, co předepisuje kánon 1467, a některých situací zákonem nebo soudcem výslovně uvedených, je součástí obecné doktríny, že při počítání užitečného času se započítávají i sváteční dny,⁵⁶ které tudíž nejsou z počítání vyňaty či – nicméně – nepředstavují žádné přerušení.

Musíme však ihned dodat, že v konkrétních situacích může dojít k případům, kdy sváteční dny nemají být započítávány. Pomysleme na případ věřících, kteří žijí v zemích, kde zákon považuje za užitečný čas jen tzv. *working days*, neboli pracovní dny: je možné, že věřící budou tento způsob počítání vztahovat i na užitečný čas v oblasti kanonického práva; je možné, že jim tak poradí advokáti, kteří zároveň působí i v oblasti občanského práva (pokud se nestane, že by je k tomuto způsobu po-

čítání užitečného času navedla církevní autorita). V těchto případech – tedy v situaci, kdy subjekt je nezaviněně přiveden k tomu, aby při počítání užitečného času nezapočítával sváteční dny, jurisprudence Nejvyššího soudu připouští přijetí rekurzu jakožto podaného včas.⁵⁷ Pomysleme také na případ, kdy by stěžovatel prokázal, že sváteční dny pro něj skutečně znamenaly nemožnost jednat.

Co se pak týká způsobu počítání přerušení, je zřejmé, že jednotkovou mírou má být den a že dny se mají počítat samostatně,⁵⁸ to znamená bez uplatnění kán. 203, které by vedlo k očividným absurditám. Zajímavější je naopak otázka hodnocení překážky, která se po určitou část dne protahuje. Kdy má tato část být brána jako celý den a kdy se od ní má naopak odhlédnout a považovat daný den za užitečný? Je jasné, že v tomto případě je třeba uplatnit morální počítání dne, které má opět vycházet z konkrétní situace: je-li den z velké části paralyzován překážkou, považuje se za neužitečný den a nezapočítává se.⁵⁹

Závěr

„Počítání užitečného času je méně snadné a podněcuje rozpory“.⁶⁰ To je z určitých důvodů logické, vzhledem k tomu, že jeho původcem je *aequitas canonica*. Často došlo k tomu, že prostor působnosti institucí, jejichž původ je úzkého vymezení a které nesou povahu umírněnosti, se zúžil – pokud zcela nevymizely – vývojem moderního práva (zejména občanského) směrem k většímu formalismu. Lze proto rozumět tomu, že *tempus utile* mohl být nazván také „řekli bychom, fosilním pozůstatkem z minulosti, který dosud v kanonickém právu, pro svoji ctěnou službu, nachází svůj chléb“.⁶¹ Ať má tato úvaha jakou-

koli...§§§,⁶² je nutné zamyslet se nad tím, jaký případný vliv může mít nové systematické umístění *aequitas canonica* v církevním řádu na tuto právní instituci.

Bylo by příliš lehké požadovat rétoricky přijatelnost toho, aby žádost, kterou se věřící dovolává u kompetentní autority přezkoumání svého propuštění ze zasvěceného života, byla zamítnuta (pouze) kvůli jednodennímu zpoždění jejího předložení.⁶³ Korektní úvaha se nemá odehrávat na této rovině.

Spíše by bylo třeba přemýšlet o úloze *aequitas* v předpisech o stanovených časových lhůtách, zejména v oblasti správního sporu.

Především je nutné přiznat, že počítání času po způsobu *tempus utile* je vymoženost *aequitas*, tudíž že vychází ze shovívavosti zákonodárce, který uznal za vhodné normovat čas s ohledem na to, že ač – například – chronologicky plyne čas neúprosně, není vždy a celý v rukou člověka, a proto lze k jeho prospěchu předstírat, že neplyne.⁶⁴ Stanovit deset dní času k jednání znamená v některých situacích dát jich mnohem méně, protože čas se může vymknout svobodné vládě člověka, může se vymknout jeho moci.

Původ *tempus utile*, jenž spočívá v umírněnosti, neodnímá nutnost důsledně uplatňovat omezení, kterými zákonodárce vymezil tuto právní instituci. Říci, že původ určité instituce spočívá v umírněnosti, neznamená říci, že její uplatnění záleží na *aequitas*; meze, interpretace a uplatnění by se pak staly natolik širokými, že rozhodnutí by záleželo pouze na rozvaze toho, kdo má z úřední jednat. *Finis legis non cadit sub lege*, dalo by se říci. Je-li účelem určitých předpisů shovívavost, není shovívavost zákonem.

To zdůrazňuje poznámka, že oproti *tempus utile* (daného v zájmu stěžovatele) stojí

zájem druhých: jednotlivých věřících, autority a někdy celého společenství. Abychom uvedli nějaký příklad: je zájmem celé společnosti (i církevní), aby jednání, postupy a řízení postupovaly svižně, a je jasné, že užitečný čas je s tím (nebo s tím může být) v rozporu – pro své počítání, které může být nebo je prodlužované; dále je tu zájem autority, která, po vydání určitého rozhodnutí počítá s jeho co nejrychlejším provedením; může zde být zájem jiných jednotlivých věřících, jenž stojí proti zájmu toho, kdo má *tempus utile* na svojí straně pro podání opravného prostředku proti dekretu.

Toto všechno vypovídá pro důsledné počítání užitečného času: *aequitas* je již (celá) zahrnutá v označení určité lhůty za užitečný čas; přezkoumání, interpretace a uplatnění vlastností užitečného času musejí být v konkrétním případě beze všeho konány „ad normam iuris“.

Toto pojetí je potvrzeno i institucí *remissio in terminos*. V současné praxi Apoštolské

signatury je *remissio in terminos* ve správním sporu považováno za milost, jejíž udělení přísluší jedině papeži.⁶⁵ Je důležité, že ačkoliv Nejvyšší soud má kompetenci udělovat některé milosti papežské povahy, má v současné praxi za to, že podobné milosti nemůže udělovat *potestate ordinaria*. *Remissio in terminos* je ve vlastním smyslu milost, jež předpokládá nedodržení lhůt (i užitečných, jedná-li se o ně) a posuzuje oprávněnost důvodu pro její udělení. Mezi prvky takového posouzení patří jak *fumus boni iuris* započaté kauzy (nebo kauzy, jež má být započata),⁶⁶ tak i procesní chování žadatele.

Rád bych zakončil jednou podstatnou poznámkou, kterou jsem uvedl na začátku tohoto článku a která nyní – v závěru pojednání – projeví svou opodstatněnost: „*Svědomitě respektování lhůt je neodmyslitelným předpokladem naděje v dosažení toho, oč se daným procesem žádá*“.

Překlad Romana Kestlerová

Poznámky

¹ „Tempus utile intellegitur quod ita ius suum exercenti aut persequenti competit, ut ignorantibus aut agere non valentibus non currat“. Kán. 35 CIC 1917 zněl téměř totožně: „Tempus utile illud intellegitur quod pro exercitio aut prosecutione sui iuris ita alicui competit, ut ignorantibus aut agere non valentibus non currat“.

² Tento příspěvek nemá v úmyslu zabývat se dalšími ustanoveními týkajícími se času, která se vztahují na plnění povinností nebo na nabytí a ztrátu substanciálních práv. Viz např. v souvislosti s dobou velikonoční, jaký je užitečný čas pro dodržení předpisu o velikonoční povinnosti, N. Hilling, *Das „Tempus utile“ in Canon 899 § 3 CJC*, in „Archiv für katholisches Kirchenrecht“ 122 (1942-1943) 344-345; Cl. V. Bastnagel, „Tempus utile“ and the Easter Duty, in „The Jurist“ 13 (1953) 82-84. V případě plnění určité právní povinnosti by se dokonce ani nejednalo o *tempus utile* podle norem, srov. N. Hilling, *Einige Anmerkungen zu „tempus utile“ in Canon 35 CIC*, in „Archiv für katholisches Kirchenrecht“ 126 (1953-1954) 397.

³ „Tempus continuum intellegitur quod nullam patitur interruptionem“. Obdobně zní kán. 35 CIC 1917.

⁴ Koncept užitečného času a také jeho pojmenování *tempus utile*, *dies utiles* je římského původu (srov. nejvýznamnější odkazy v N. Hilling, *Einige Anmerkungen...*, cit., str. 391-397; A. Toso, *Ad Codicem Iuris Canonici [...] Commentaria*

minora, Tiferini Tiberini 1921, str. 108 [*Commentaria minora*]). Do středověkých kanonických sbírek byly přijaty jak přímo z římského práva (srov. c. 29 § 3, C. II, q. 6), tak prostřednictvím vlastní právní tvorby: srov. c. 60, X, *de electione et electi potestate*, I, 6 (Řehoř IX.); c. 35, *de electione et electi potestate*, I, 6, in VI° (Bonifác VIII.). Stopa po názvu „*tempus utile*“ se zachovala v goliardských stanovách studentských asociací univerzity německé jazykové oblasti. Zde je jedna z definic *tempus utile*, podle stanov Katholische-Österreichische Studentenverbindung „Kürnberg“: „Der Zeitablauf in Bierangelegenheiten wird durch „*tempus utile*“ unterbrochen. *Tempus utile* ist jener Zeitraum, in dem man aus bestimmten Gründen verhindert ist, seinen Bierverpflichtungen nachzukommen. Darunter fallen: 1. allgemeines oder spezielles *tempus*, 2. allgemeine Lieder, 3. feierliche Zeremonien (Festcomment), 4. Reden und Vorträge, 5. alle Bierfunktionen, 6. unverschuldeter Stoffmangel (wird angemeldet, indem man die rechte Hand auf die Schulter legt und spricht: Stoff auf der Achs!)“.

⁵ Při přípravě nové kodifikace se počítalo se zmínkou o protikladu: *Tempus continuum intelligitur quod nullam patitur interruptionem; secus intermissum* („*Communicationes*“ 19 [1987] 198 a 201; kurzíva je naše). Poslední část textu byla později bez uvedení důvodu vyškrtuta.

⁶ Tento rozdíl odůvodněně zdůrazňuje N. Hilling, *Einige Anmerkungen...*, cit., str. 394-395, 397.

⁷ Srov. *ibidem*, str. 397.

⁸ Srov. R.T. Kennedy, *can. 201*, in *New Commentary on the Code of Canon Law*, New York – Mahwah 2000, str. 234.

⁹ Srov. např. dekret in *una Romana.*, *Nullitatis matrimonii. Incidentis: de iure recurrenti et subordinate de ipso recursu, coram* Lefebvre, 6. dubna 1974, č. 10.

¹⁰ Pro pečlivý přehled srov. H. Socha, in *Münsterischer Kommentar zum Codex Iuris Canonici* [Loseblattwerk, Stand: 21.Erg.-Lfr. Juli 1993], Essen seit 1984, 201, 15-18.

¹¹ Srov. N. Hilling, *Einige Anmerkungen...*, cit., str. 396. Autor cituje rovněž některá očividně nepatřičná vysvětlení ohledně interpretace lhůt, jež se mají počítat jako *tempus utile*.

¹² Srov. např. interpretační příspěvek tehdejší Sacra Congregatio Concilii, 12. ledna 1924, o kán. 2146 § 3 ohledně rekurzu k Svatému Stolci proti dekretu o odvolání faráře: „*Tempus utile ad recursum interponendum a definitivo decreto remotio-nis, ad effectum § 3 can. 2146 Codicis, esse decemdiem ab intimatione eiusdem decreti, supputandum ad normam can. 34 § 3, 3°, et can. 35*“ (AAS 16 [1924] 165).

¹³ Srov. např. H. Socha, in *Münsterischer Kommentar...*, cit., 201, 18, ve vztahu k procesním lhůtám.

¹⁴ Srov. *ibidem*, 201, 17, i pro pokus o znázornění.

¹⁵ Srov. dekret in *una Parisiensis, Iurium. Incidentis, coram* Bonet, 7. listopadu 1968; dekret in *una Baren.*, *Nullitatis matrimonii, coram* Bruno, 21. června 1974, č. 8; dekret in *una Medellen.*, *Mullitatis matrimonii. Incidentis: recursus partis conventae adversus decretum ratihibitionis, coram* Bruno, 29. března 1983, č. 4.

¹⁶ Srov. dekret in *una Marianopolitana.*, *Hereditatis. Incidentis: de restitutione in integrum concedenda, coram* Bejan, 10. listopadu 1971, č. 6.

¹⁷ Srov. dekret in *una Toletana in America.*, *Nullitatis matrimonii. Praejudicialis: nullitatis sententiae, coram* Stankiewicz, 26. října 1990, č. 10. V opačném smyslu: „*Fatalia legis autem tempus continuum constituunt, non autem utile, de quibus in Can. 35 dicitur, neque igitur pro parte actrice adduci potest ignorantia aut impossibilitas ad agendum*“: dekret in *una Sancti Pauli in Brasilia, Nullitatis matrimonii. Incidentis: nullitatis actorum et sententiae, coram* Di Felice, 14. dubna 1973, č. 3, který cituje M. Lega – V. Bartocetti, *Commentarius in iudicia ecclesiastica*, str. 267, č. 5.

¹⁸ „*Le temps est toujours présumé continu, tel qu'il est; et si on veut alléguer le temps utile, il faut en faire la preuve*“ (J. Lacau – P. Calot, *Calendrier canonique*, in *Dictionnaire de droit canonique*, II, Paris 1937, col. 1260). Domněnka by byla spojena také s úzkou interpretací a s nemožností analogické vztahovatelnosti *tempus utile* (srov. I. cit.).

¹⁹ Srov. autory citované in R.T. Kennedy, *can. 201*, cit., str. 235, poznámka 29.

²⁰ „*Cum tempus natura sua, physice et obiective inspectum, sit semper continuum, - non enim est aliud nisi motus rerum secundum prius et posterius consideratus, et prius et posterius nulla intercapedine distant, continui sunt*“ (G. Michiels, *Normae generales Iuris Canonici. Commentarius Libri I Codicis Iuris Canonici*, II, Parisii – Tornaci – Romae 1949², str. 274-275; citace je Tosova, který však z tohoto tvrzení nevyvádí žádnou domněnku: srov. *Commentaria minora*, str. 109). Krajní pozice je tam, kde je užitečný čas považován za „*contre nature, c'est-à-dire contre la réalité objective du temps*“ (J. Lacau – P. Calot, *Calendrier canonique*, cit., col. 1260; kurzíva je naše). Tato pozice se znovu objevila i nedávno při práci na Kodexu: „*Est Rev.mus Consultor qui declarat quod tempus utile intelligitur illud quod venit ex voluntate legislatoris, e contra tempus continuum habetur de se, scilicet, quando nullam patitur interruptionem*“ („*Communicationes*“ 19 [1987] 199).

²¹ „*Diese Ausnahmefälle haben ihren hauptsächlichen Grund in der aequitas canonica und dem öffentlichen Wohle*“ (N. Hilling, *Einige Anmerkungen...*, cit., str. 392).

²² Ohledně těchto odůvodnění srov. R.T. Kennedy, *can. 201*, cit., str. 235-236.

²³ „*Obecně, nestanoví-li Kodex jinak, za daný čas se považuje čas užitečný (kán. 1565-1466 [sic])*“ (P.V. Pinto, in *Comento al Codice di Diritto Canonico*, Roma, 1985, *ad canones 200-202*, str. 108); „*Etenim, nisi expresse in iure dicatur, tempus a iudice determinatum ad obligationem adimplendam non continuum sed utile est computandum*“ (dekret in *una Beryten. Maronitarum.*, *Nullitas matrimonii et custodiae filiae. Incidentis: nullitatis decretorum, coram* Huot, 27. května 1982, č. 10). Podle H. Socha (*Münsterischer Kommentar...*, cit., 201, 13) i „*de Echeverría, in Código Salamanca*“⁹⁴ se domnívá stejně. Rozpačitost nad domněnkou zastávanou velkou částí doktríny projevuje, ač opatrně, Fr.J. Urrutia, *Les normes générales. Commentaire des canons 1-203*, Paris, 1994, č. 958, str. 270.

²⁴ Srov. R.T. Kennedy, *can. 201*, cit., str. 235.

²⁵ M. Sanz Gonzalez, *can. 201*, in *Código de Derecho Canónico. Edición bilingüe comentada por los Profesores de [...]* Salamanca, Madrid, 1999¹⁵, str. 118.

²⁶ Odtud vyplývá, že morální jistota nutná pro vyslovení rozsudku se kromě *quaestio facti* vztahuje i na *quaestio iuris*, jak uvádí nejkompentnější doktrína (srov. např. Z. Grochowski, *La certezza morale come chiave di lettura delle norme processuali*, in „*Ius Ecclesiae*“ 9 [1997] 433, s bibliografií citovanou v poznámkách 51-52).

²⁷ Srov. G.P. Montini, *La giurisprudenza dei Tribunali Apostolici e dei Tribunali delle Chiese particolari*, in *Il dirit-*

to della Chiesa. Interpretazione e prassi, Città del Vaticano, 1996, str. 111-134.

²⁸ Nelze sdílet názor některých autorů, že odvolání v manželských kauzách nepodléhá předpisům o lhůtách: v opačném smyslu hovoří přesvědčivě Z. Grocholewski, *L'appello nelle cause di nullità matrimoniale*, in „Forum“ 4 (1993) 49-53. Avšak je asi pravdou, že tento svazek má v konkrétní situaci velmi omezenou úlohu, protože přísluší hlavně rozhodnutí odvolacího soudu, vezmeme-li v úvahu konkurenci mezi Římskou rotou a místními odvolacími soudy. (srov. kán. 1632 § 2 a *Supremum Signaturae Apostolicae Tribunal, decretum* 11. listopadu 1980, č.j. 12526/80 VT).

²⁹ Ohledně této věci srov. Fr. Daneels, *Soppressione, unione di parrocchie e riduzione ad uso profano della chiesa parrocchiale*, in *La parrocchia*, Città del Vaticano, 1997, str. 85-112; Idem, *Soppressione, unione di parrocchie e riduzione ad uso profano della chiesa parrocchiale*, in „Ius Ecclesiae“ 10 (1998) 11-148; G.P. Montini, *Modalità procedurali e processuali per la difesa dei diritti dei fedeli. Il ricorso gerarchico. Il ricorso alla Segnatura Apostolica*, in „Quaderni di diritto ecclesiale“ 8 (1995) 287-320, zejména 310-312; Idem, *I ricorsi amministrativi presso il Supremo Tribunale della Segnatura Apostolica. Una ricognizione a partire dai ricorsi in materia di parrocchie e di edifici sacri*, in *I giudizi nella Chiesa. Processi e procedure speciali. XXV Incontro di studio, Villa S. Giuseppe – Turín, 29. června – 3. července 1998*, Milano, 1999, str. 85-119, zejména str. 94-99.

³⁰ Dekret (č. j. 25500/94 CA) byl zveřejněn v „Il diritto ecclesiastico“ 108 (1997) II, 11-15, se stručnou poznámkou pravděpodobně od C. Gulla. Latinský text s anglickým překladem se nachází ve „Forum“ 7 (1996) 347-357. Jednou z hlavních kauz, které se již dříve zabývaly tímto tématem, byla kauza *Dimissionis*, č. j. 25156/94 CA, rozhodnutá dekretem kongresu dne 10. listopadu 1995. Opakují se v ní některá vyjádření z dekretu *coram* Agustoni. Stěžovatelka z této kauzy obdržela dekret Kongregace pro instituty zasvěceného života a společnosti apoštolského života 21. března 1994 a k Apoštolské signatuře se odvolala 29. dubna 1994, tedy po uplynutí třiceti užitečných propadných dnů. Řeholnice uvedla, že se o možnosti tohoto rekurzu dověděla až 21. dubna 1994. Signatura rekurz zamítla *in limine* (16. listopadu 1994) a pak v kongresu (10. listopadu 1995) „utpote extra terminum peremptorium propositus“.

³¹ V oznámení o zrušení farnosti diecézní biskup implicitně oznamoval (úmysl přistoupit ke) převedení farního kostela k profánnímu užití. S naším tématem se přímo nepojí komplexní záležitost týkající se *objektivního* momentu, jímž začíná pravomoc odvolat se.

³² Dekret kongresu ze dne 10. listopadu 1995 (č. j. 25156/94 CA) cituje pramen tohoto vyjádření: A. Toso, *Commentaria minora*, str. 42.

³³ Srov. H. Socha, in *Münsterischer Kommentar...*, cit., 201, 7.

³⁴ Srov. kán. 1614. Diskutuje se o rozsahu povinnosti specifikovat lhůty, způsob a především opravné prostředky. Bylo kompetentně řečeno, že je nutné uvést pravomoc odvolat se k Římské rotě: srov. Jan Pavel II., *Allocutio ad Romanae Rotae auditores, officiales et advocatos coram admissos*, 26. ledna 1989, in AAS 81 (1989) č. 6, str. 925.

³⁵ I v tomto případě je podle dekretu kongresu ze dne 10. listopadu 1995 (č. j. 25156/94 CA) pramenem A. Toso, *Commentaria minora*, str. 42.

³⁶ Srov. N. Hilling, *Einige Anmerkungen...*, cit., str. 392.

³⁷ Srov. A. Toso, *Commentaria minora*, str. 108.

³⁸ Srov. *Supremum Signaturae Apostolicae Tribunal*, dekret kongresu in *una Maitlanden, Novocastren*, 7. května 2001, č. j. 30435/99 CA.

³⁹ Srov. N. Hilling, *Einige Anmerkungen...*, cit., str. 392. Srov. také H. Socha, in *Münsterischer Kommentar...*, cit., 201, 6. Je možné vzít v úvahu také výslovný požadavek zákonodárce v kán. 179 § 1: „secus omni iure privatur, nisi probaverit se a petenda confirmatione iusto impedimento detentum fuisse“.

⁴⁰ „Recursus considerari nequit, nisi recurrrens, intra decem dies ab hac declaratione recepta, demonstrat se ad hoc *Supremum Tribunal* provocavisse intra terminum peremptorium triginta dierum *utilium*“ (*Simlen. et Chandigarhen., Iurium*, č. j. 23920/92 CA, 8. ledna 1993). V daném případě se jednalo o rekurz podaný 17. listopadu 1992 proti dekretu oznámenému 13. října 1992.

⁴¹ „Notabile temporis spatium inter decreti intimationem et remonstrationem pro recurrentium negligentia plane testificatur“ (*Pittsburgen., Suppressionis paroeciae*, č. j. 25931/95 CA, dekret kongresu ze dne 5. června 1996). V konkrétním případě byl uplynulý čas zhruba jeden rok, zatímco lhůta pro odvolání byla třicet užitečných dní.

⁴² Srov. 19. května 1998, č. j. 29006/98 CA (v daném případě se jednalo o „magister theologiae“ a o vyučující kanonického práva v institucích vysokoškolské úrovně); č. j. 30447/99 CA (vysokoškolský profesor kanonického práva).

⁴³ Obdobně v dekretu kongresu ze dne 10. listopadu 1995 (č. j. 25156/94 CA): „Persona diligens, quae suam dimissionem ab instituto religioso impugnata, *tempestive* notitias quaerit de itinere recursus in casu sequendo“ (kurzíva je v textu).

⁴⁴ „Attento quod ignorantia, quam recurrentes invocant contra peremptionem termini de quo in can. 1734, § 2 (cfr. can. 201, § 2), non operatur relate ad terminum peremptorium, de quo in can. 1737, § 2, nam ignorantia termini non admittitur in eo qui cognoscit facultatem recurrenti; agit enim huiusmodi in casu de negligentia, non autem de ignorantia“ (*Pittsburgen., Suppressionis paroeciae*, č. j. 25931/95 CA, 22. dubna 1995).

⁴⁵ „Dum communiter notum est recursum ut plurimum limitibus restringi“ (*Iurium et prohibitionis redeundi ad proprium monasterium*, č. j. 27216/96 CA, 14. října 1996).

⁴⁶ „Soror [...] huiusmodi diligentiam non adhibuit, quamquam iam sat diu consiliarium canonicum habebat“ (dekret kongresu ze dne 10. listopadu 1995 [č. j. 25156/94 CA]).

⁴⁷ Tohoto případu se dle mého soudu netýká skutková podstata, v níž by znalec byl patronem nebo prokurátorem zúčastněné strany: ta bude mít právo (pouze) na náhradu škod způsobených nepoctivým výkonem služby právní pomoci tohoto odborníka.

⁴⁸ „Il diritto ecclesiastico“ 108 (1997) II, 12.

⁴⁹ Ohledně nemožnosti (přestože text kán. 201 § 2 užívá jiné vyjádření: „agere non valenti“) srov. G.P. Montini, „*Impossibile nulla obligatio*“. *L'impossibile non obbliga*, in „Quaderni di diritto ecclesiale“ 10 (1997) 456-477.

⁵⁰ Na sjednocení předpisů týkajících se těchto dvou skutkových podstat trvá N. Hilling, *Einige Anmerkungen...*, cit., str. 392-393.

⁵¹ „Beispielsweise wegen schwerer Erkrankung, Gefangenschaft, Verkehrssperre, Unzugänglichkeit des Gerichts, überhaupt alle Fälle höherer Gewalt“ (W. aymans – Kl. Mörsdorf, Kanonisches Rcht. Lehrbuch aufgrund des Codex Iuris Canonici I, Paderborn – München – Wien – Zürich 1991, str. 510).

⁵² Srov. N. Hilling, *Einige Anmerkungen...*, cit., str. 394.

⁵³ Ohledně přehledného popisu této problematiky a nedorozumění, na němž se zakládá, srov. G. Michiels, *Normae generales Juris Canonici...*, cit., 275, pozn. 2; N. Hilling, *Einige Anmerkungen...*, cit., str. 397.

⁵⁴ V současné době je tohoto názoru, ve vztahu s kán. 1630 § 1, J.J. Garcia Failde, *Nuevo derecho procesal canónico*, Salamanca 19922, str. 265, jemuž účinně oponuje Z. Grocholewski, *L'appello...*, cit., str. 32. pozn. 29.

⁵⁵ Našeho tématu se netýká rozpačitá záležitost vznesená C. Gullem ohledně možnosti uplatnění kán. 201 § 2 na propadnou užitečnou lhůtu, o níž viz kánony 1734 § 2 a 1737 § 2, v případě, kdy úkony, proti nimž lze podat opravný prostředek, jsou určeny „početnému (a někdy neurčitému) počtu možných osob, které jsou přímo účastné a pro které je tato účast řádně chráněna zákonem“ („Il diritto ecclesiastico“ 108 [1997] II, 12, pozn. 1-2). V takovém případě by se totiž „takové užití kán. 201 mohlo stát trvalým zdrojem zpronevěry zákona. Co brání tomu, aby zúčastnění farníci – když zjistí, že jejich rekurz bude z procedurálních důvodů předem zamítnut - hledali a našli nějakého farníka, který by z pracovních důvodů, z důvodů vojenské či jiné služby byl po několik měsíců nebo i let mimo své bydliště, a dovedli ho k tomu, aby rekurz podal on, a tak profitoval z neznalosti opatření a z nemožnosti jednat v užitečném čase?“ (l. cit.). Jak týž autor dále uvádí, nejedná se zde již o otázku počítání užitečného času, nýbrž o zcela jiný problém – oznámení správního úkonu, proti němuž je možné podat opravný prostředek. Oznámení by totiž mělo mít různé formy, podle různosti subjektů potenciálně oprávněných odvolat se proti tomuto úkonu. Vyjma nějakého odlišného předpisu, oznámení bude moci být pouze základem domněnky o znalosti úkonu ze strany jednotlivého věřícího, domněnky, která vždy „cedit veritati“, prokáže-li se opak.

⁵⁶ *Contra: Il diritto nel mistero della Chiesa*, I, Gruppo Italiano Docenti di Diritto Canonico (red.), Roma, 1988², str. 433.

⁵⁷ „In casu autem can. 201 § 2 applicatur, quia recurrenti erronee ex parte auctoritatis notificatum erat quod solummodo „working days“ in tempore utili ad recurrendum computarentur (videtis epistulam Rev. mi Vicarii Iudicialis recurrenti die 24 februarii 1995 missam: „You will then have fifteen workung days to propose recourse to the Holy See, should you so choose“)“ (dekret kongresu ze dne 24. června 1996 in *una Harrisburgen.*, *Non electionis ecclesiae S. C. in ecclesiam paroecialem novae paroeciae*, č. j. 26001/96 CA). V tomto případě došlo k oznámení dne 21. března 1995 a rekurz, který měl lhůtu patnácti užitečných dnů, byl podán na kongregaci dne 11. dubna 1995. Vyloučíme-li sobotu a neděli, 11. dubna je patnáctý užitečný den.

⁵⁸ Viz obsáhlý popis této problematiky in G. Michiels, *Normae generales Juris Canonici...*, cit., str. 276-278, který přijímá tezi Dubého: užitečný čas má být brán jako součet samostatných dní a každého zvlášť, skládajících se z nedělitelné jednotky čtyřadvaceti hodin, které se mají počítat jako souvislé. Viz též E. Molano, *Tit XI – Le calcul du temps*, in *Université de Navarre – Université Saint- Paul, Code de Droit Canonique*. Edition bilingue et annotée sous la responsabilité de l'Institut Martín de Azpilcueta, Montréal 1990, str. 135. Jinak soudí H. Socha, in *Münsterischer Kommentar...*, cit., 201, 11, jehož úvaha však není přesvědčivá.

⁵⁹ Srov. G. Michiels, *Normae generales Juris Canonici...*, cit., str. 277-278; R.T. Kennedy, *can. 201*, cit., str. 236.

⁶⁰ „Et temporis utilis supputatio minus plana [est] et locum d[er]t controversiis“ (A. Vermeersch – J. Creusen, *Epitome iuris canonici*/I, Mechliniae – Romae, 1936⁸, č. 151, str. 169).

⁶¹ „Dieses [= *tempus utile*] gewissermaßen als ein fossiles Stück der Vergangenheit erscheint, das im kanonischen Recht noch das Gnadenbrot für seine früher geleisteten Dienste genießt“ (N. Hilling, *Einige Anmerkungen...*, cit., str. 395).

⁶² N. Hilling, *Einige Anmerkungen...*, cit., str. 395. Myšlenka *de iure condendo* nebyla přijata ani do nové kodifikace.

⁶³ Urrutia se ptá v této souvislosti, zda se nemá uplatnit princip „Le peu est à négliger comme rien“ (srov. *Les normes generales*, cit., č. 962, str. 271). Autor zřetelně rozlišuje mezi oblastí morální a oblastí platnosti právního úkonu.

⁶⁴ „Dans le calcul du temps, nous ne pouvons pas nous contenter de le considérer dans sa réalité objective; nous devons le considérer aussi dans ses rapports avec le sujet agent, de telle sorte que si ce sujet est entravé dans son action, le temps lui-même, *par une fiction du droit*, est censé entravé dans son mouvement, c'est-à-dir interrompu dans la même proportion: c'est ce qu'on appelle temps utile“ (J. Lacau – P. Calot, *Calendrier canonique*, cit., 1259-1260; kurzíva je naše). Interpretovat užitečný čas jako *factio iuris* se nejeví jako šťastné, protože se tím zdůrazňuje pozitivní (téměř arbitrární) charakter předpisu. Jako moudrá se jeví připomínka Tosa – i když ji pouze nastiňuje – která, jak se zdá, směřuje k tomu, že *tempus utile* se inspiruje „přirozeným“ rytmem dní, v nichž jsou chvíle spánku a odpočinku i chvíle zaměstnané fyziologickými potřebami člověka: srov. A. Toso, *Commentaria minora*, str. 109. V takovém případě by *tempus utile* nebyl o nic méně přirozený než *tempus continuum*. Tím se však otevírá velmi široká kapitola týkající se vztahu mezi právem a skutečností: srov. pro některé poznámky G.P. Montini, *Finzione*, in „Quaderni di diritto ecclesiale“ 7 (1994) 351-366.

⁶⁵ V nedávné době vydalo plenární shromáždění Apoštolské signatury rozhodnutí ohledně zamítnutí rekursu z procedurálních důvodů: na dotaz Nejvyššího soudu ohledně *remissio in terminos*, vydalo následující rozsudek: „Consulendum non est SS.mo pro remissione in terminos“.

⁶⁶ Jeví se naopak nepatřičným přijmout tuto úvahu, tzn. větší či menší podloženost kauzy, ve věci rozhodování o způsobu přezkoumání, interpretace a uplatnění předpisů o užitečném čase pro konkrétní případ předložený k posouzení.